

Gönderilme Tarihi (Submitted) : 26.06.2024
Revizyon Tarihi (Revised) : 14.11.2024
Kabul Tarihi (Accepted) : 12.12.2024

TURED
JOTOG

Turizm Rehberliği Öğrencileri Perspektifinden Staj Uygulamalarına Yönelik Bir Değerlendirme*

An Evaluation of Internship Practices from the Perspective of Tourism Guidance

Dr. Öğr. Üyesi Nuray EKER

Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Türkiye
Sakarya University of Applied Science, Faculty of Tourism, Turkey
E-Mail: neker@subu.edu.tr

Öz

Amaç ve Önem: Bu çalışmanın temel amacı lisans düzeyinde rehberlik eğitimi alan öğrencilerin staj uygulamalarına ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesidir. Bu kapsamda çalışmada Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Turizm Rehberliği bölümü öğrencilerinin yapmış oldukları staj ve işletmede mesleki eğitim (dönem stajı) ile ilgili olumlu ve olumsuz değerlendirmeler üzerinde durulmuş ve çeşitli öneriler sunulmuştur.

Yöntem: Araştırmada nitel veri toplama yöntemi tercih edilmiş olup çalışmanın birincil verileri görüşme tekniği ile elde edilmiştir. Araştırma kapsamında staj veya işletmede mesleki eğitim uygulamalarını tamamlamış 14 öğrenci ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Araştırma verilerinin değerlendirilmesinde içerik analizinden yararlanılmış; öğrenci görüşleri staj öncesi, staj süreci ve staj sonrası değerlendirmeler olmak üzere üç kategoride incelenmiştir.

Bulgular: Araştırma bulguları öğrencilerin staj sürecinde staj yeri bulma, çalışma saatleri ve ücret hakları konusunda sorunlar yaşadıklarını göstermektedir. Genel olarak stajların mesleği yakından tanıma, işi yaparak öğrenme, teorideki bilgilerini uygulamada pekiştirme, iletişim becerilerini geliştirme, analitik düşünme ve problem çözme kabiliyeti edinme, kariyer beklentilerini şekillendirme açısından önemli bir fırsat olduğu düşünülmektedir.

Özgünlük/Bilimsel Katkı: Turizm rehberliği bölümlerinde eğitim alan öğrencilerin staj uygulamalarına ilişkin olumlu ve olumsuz değerlendirmelerini içeren sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu kapsamda makalenin alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Staj sürecinin etkinliği ve verimliliği, öğrencilerin sektöre entegrasyonlarını doğrudan etkileyen önemli bir faktördür. Staj programlarının tamamlanmasının ardından öğrencilerin staja ilişkin olumlu ve olumsuz değerlendirmelerinin incelenmesi ile üniversitelerin staj uygulamaları geliştirilebilir ve öğrencilerin stajlarda karşılaştıkları zorlukları hafifletmeye yönelik tedbirler alınabilir.

Sınırlılıklar: Bu araştırma Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Turizm Rehberliği bölümü öğrencileri ile kısıtlıdır. Farklı üniversite öğrencileri üzerine yapılacak karşılaştırmalı araştırmalar literatüre kayda değer katkılar sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Turizm rehberliği, turizm eğitimi, staj, mesleki eğitim

Makale Türü: Araştırma makalesi

Atıf için (for cited); Eker, N. (2024). Turizm Rehberliği Öğrencileri Perspektifinden Staj Uygulamalarına Yönelik Bir Değerlendirme, *Turist Rehberliği Dergisi*, 7(2), 94-105.

* Bu çalışmanın ilk hali 24-25 Mayıs 2024 tarihinde Kütahya'da düzenlenen 6. Ulusal Turist Rehberliği Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Abstract

Purpose and Importance: The main purpose of this study is to evaluate the opinions of undergraduate tourism guidance students regarding internship practices. In this context, the study focused on the positive and negative evaluations of the internship and vocational education in business (term internship) performed by the students of the Department of Tourism Guidance at Sakarya University of Applied Sciences and various suggestions were presented.

Methodology: Qualitative data collection method was preferred in the research and the primary data of the study was obtained through interview technique. Within the scope of the research, interviews were conducted with 14 students who completed their internship or vocational training practices in business. Content analysis was used to evaluate the research data; Student opinions were examined in three categories: pre-internship, internship process and post-internship evaluations.

Findings: The research findings show that students experience problems in finding an internship place, working hours, and wage rights during the internship process. In general, it is thought that internships are an important opportunity to get to know the profession closely, learn by doing the job, reinforce theoretical knowledge in practice, improve communication skills, acquire analytical thinking and problem-solving abilities, and shape career expectations.

Originality/Value: There are a limited number of studies containing positive and negative evaluations of students studying in tourism guidance departments regarding internship practices. In this context, it is thought that the article will contribute to the field. The effectiveness and efficiency of the internship process is an important factor that directly affects students' integration into the sector. By examining the positive and negative evaluations of students about internships after the completion of internship programs, universities' internship practices can be improved and measures can be taken to alleviate the difficulties students face in internships.

Research Limitations/implications: This research is limited to Sakarya University of Applied Sciences Tourism Guidance department students. Comparative studies on different university students will make significant contributions to the literature.

Keywords: Tourism guidance, tourism education, internship, vocational education.

Paper Type: Research article

Giriş

Turizm ve seyahat, toplumları ve insanları bir araya getirerek birbirlerini anlamalarını, kültür yoluyla “diyalog” kurmalarını kolaylaştırır (Pekin, 2011). Turist rehberleri bu diyalogdaki en önemli araçlardır. Ülkeleri için birer elçi olarak kabul edilen rehberler (Leclerc & Martin, 2004), belirli bir program kapsamında yerli veya yabancı turistlere eşlik ederek yol gösteren, ziyaret yerleri hakkında doğru bilgileri aktaran, ülke ya da destinasyon hakkında tanıtım yapan, gezginlerin doğru sosyal-ekonomik ve kültürel izlenimler almasına yardımcı olan kişilerdir (Ahipaşaoglu, 2006). Turist deneyimlerini yönetme, destinasyon imajını geliştirme ve sorumlu turizm hedeflerini uygulama potansiyeline sahip olan (Akyurt Kurnaz, 2021) rehberlerin yeterli ve doğru bilgiler aktarması turistlerin turlardan memnun olarak ayrılmasında oldukça önemlidir (Köroğlu & GÜDÜ Demirbulat, 2017).

Turlarda günün büyük bir kısmını misafirleri ile birlikte geçiren rehberler bilgi aktarıcı, tanıtıcı, eğitici, arabulucu, tercüman, yönetici, danışman, lider gibi pek çok vasfı yerine getirmektedir (Köroğlu, 2019). Rehberlerin üstlendikleri rol ve sorumlulukların altından başarı ile kalkabilmeleri adına iyi bir eğitim almaları çok büyük önem taşımaktadır. Rehberlerin sahip olması gereken bilgiler tek bir alanda toplanmamakta; rehberlerin farklı disiplinlere ilişkin bilgi birikiminin sahip olması gerekmektedir. Rehberlik mesleğinin yapısı; mitoloji, arkeoloji, sosyoloji, psikoloji, ekonomi,

edebiyat, tarih, hukuk, gastronomi gibi çeşitli alanların bütünleşmesi ile oluşan nitelikli bir eğitim ile müfredatını gerekli kılmaktadır (Eker, 2023).

Çok yönlü ve dinamik bir yapıya sahip rehberlik mesleği insan ilişkileri, liderlik, dil hakimiyeti, yön ve yol bulma becerisi, bilgiyi aktarabilme, aktarılanları hikayeleştirebilme kabiliyeti, zaman yönetimi, insanları etkileyebilme gibi beceriler gerektiren bir meslektir. Bahse konu bilgi, beceri ve yetenekler kişinin bireysel özelliklerinde var olabileceği gibi kişisel gelişim ile sonradan kazanılabilmektedir. Ancak bu özelliklerin hepsinin teorik eğitimle kazanılması her zaman mümkün olmayabilir. Nitekim okullarda verilen teorik bilgilerin ileriki meslek hayatında pratik uygulamalara etkisinin olup olmayacağı konusu, eğitim sistemlerinin ve iş dünyasının birbiriyle uyumlu olup olmadığına bağlı olarak tartışmalı bir konudur. Bu nedenle rehberlik eğitimi veren kurumlar, eğitim müfredatlarına staj ve mesleki eğitim uygulamalarını dahil ederek yaparak/görerek/yerinde öğretim modellerini de eğitim sistemlerinin parçası haline getirmektedir.

Rehberlik eğitimi veren kurumlar, uygulamalı modeller kullanarak sektörün taleplerini karşılayabilecek nitelikli insanlar yetiştirmeyi hedeflemektedir. Öğrencilerin staj uygulamalarına yönelik değerlendirmelerinin alınması, stajların baş aktörü olan öğrenciler ve sektör için uygulamaların daha faydalı hale getirilmesi adına önem arz etmektedir. Bu makale lisans düzeyinde rehberlik eğitimi alan öğrencilerin staj uygulamalarına ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesini amaçlamaktadır. Stajların başarısı büyük ölçüde öğrencilerin staj algılarının karşılanmasına dayanmaktadır. Dolayısıyla öğrencilerin stajlara yönelik değerlendirmelerinin incelenmesi, stajların kariyer gelişimindeki etkinliğine ışık tutabilir (Farmaki, 2018). Bu kapsamda çalışmada Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Turizm Rehberliği bölümü öğrencilerinin yapmış oldukları staj ve işletmede mesleki eğitim (dönem stajı) ile ilgili olumlu ve olumsuz değerlendirmeler üzerinde durulmuş ve çeşitli öneriler sunulmuştur.

1. Kavramsal Çerçeve

Eğitim kurumlarının, meslek profesyonellerini yetiştirme süreci, modern iş dünyasında kritik bir öneme sahiptir. Bu kurumlar, öğrencilere hem teorik bilgi hem de pratik beceriler kazandırmakla kalmaz, aynı zamanda onları iş dünyasının gereksinimlerine uygun şekilde hazırlar. Meslek eğitimi, öğrencilere sektörlerinde başarılı olmaları için gerekli olan teknik bilgi, iş birliği becerileri ve problem çözme yetenekleri gibi pratik becerileri kazandırır. Böylece, eğitim kurumları, iş gücü piyasasına donanımlı ve yetkin bireylerin girmesine olanak tanır ve bu durum ekonomik kalkınma ve toplumsal ilerleme için önemli bir katkı sağlar. Eğitim programlarının bir parçası haline gelen staj uygulamaları ise bu noktada kayda değer katkılar sağlamaktadır.

Taylor (1988), stajı geleneksel olarak “öğrencilerin mezuniyetleri öncesinde elde ettikleri yapılandırılmış ve kariyerle ilgili iş deneyimleri” olarak tanımlamaktadır. Cojocariu ve diğerleri (2019), geleneksel yaklaşımlarda stajların teorik bilgilerin uygulamalı öğrenme fırsatı olarak değerlendirildiğini belirtmekle birlikte, çağdaş bir perspektiften stajların öğrencilerin gelecekteki kariyer tercihlerini belirlemede kritik rol oynadığını, mesleki uzmanlık alanlarında eğitim imkânı sunduğunu ve aynı zamanda öğrencilerin kurumun modern dünyanın gereksinimlerine ne kadar uyum sağladığını gözleme fırsatı verdiğini vurgulamaktadır. Silva ve diğerleri (2016) stajların, öğrencilerin yükseköğretimden istihdama geçişini kolaylaştıran ve kariyer gelişimlerine katkıda bulunan iş entegreli bir öğrenme deneyimi olduğunu ifade etmektedir.

Barnard ve diğerleri (2001) tarafından geliştirilen iş eşleştirme teorisi, iş deneyimlerinin ve becerilerin, iş talepleri ve gereksinimleri ile nasıl uyumlu olduğunu incelemektedir. Bu teori, işlerin karmaşıklığına ve zorluk derecesine göre işçilerin beceri ve yeteneklerinin eşleştirilmesinin önemini

vurgulamaktadır. Ayrıca, bu teori, işe alım sürecinin etkinliğini artırmak ve işyerinde verimliliği sağlamak için işletmelerin uygun adayları doğru pozisyonlara yerleştirmesine odaklanmaktadır. Stajlar, stajyerlerin işin kendisi ile ilgili bilgi ve becerilerin yanı sıra işveren-işyeri becerilerini de öğrendikleri, üniversiteden çalışma ortamına geçiş deneyimidir. Stajlar, sınıfın teorisi ile uygulama dünyası arasında bir köprüdür (Maertz et al., 2014). Hernandez ve diğerleri (2014), iyi eşleştirildiğinde ve iyi yönetildiğinde, staj deneyiminin hem öğrencilerin mesleki gelişimi hem de kurumların hedefleri açısından bir kazan-kazan fırsatı olabileceğini ifade etmektedir.

Stajlar, öğrenciler, okullar ve işletmeler açısından pek çok fayda sağlayabilir. Öğrenciler açısından stajlar, gelecekteki mesleklerini tanıma ve işi yaparak öğrenme fırsatı sunmaktadır. Ayrıca öğrenciler, stajlarda kısa süreli çalışmaları ile mezuniyet öncesi deneyim kazanmaktadır. Bu deneyimleri esnasında öğrenciler; zaman yönetimi, iletişim becerileri, görevleri önceliklendirebilme yeteneği ve uzmanlık bilgisi gibi temel beceriler kazanmaktadır (Mihail, 2006). Eğitim sürecinde yapılan stajlar, öğrencilerin teorik bilgilerini işletmelerde uygulayarak pratik deneyim kazanmalarını sağlar ve iş yaşamına hazırlık sürecinde katkıda bulunur (Eker vd., 2015). Okullar açısından sınıf ortamı dışında modern öğrenme ortamlarından faydalanmak, sektör-okul iş birlikleri ve iletişimlerini sürekli kılmak, mezunlara iş olanağı tanımak, araştırma yapma fırsatı bulmak gibi avantajlardan söz edilebilir. İşverenler için işe alma ve personel yetiştirme başta olmak üzere pek çok konuda stajın faydalarından bahsetmek mümkündür (Kroon & Franco, 2022). Mezun olduktan sonra mesleklerine sorunsuz bir geçiş sağlamak amacıyla uygun kariyer hazırlıkları için verimli öğrenci stajları oldukça önemlidir (Tsai et al., 2017).

Uluslararası turizmden daha fazla pay almak isteyen ülkelerin, rekabet için fiyat ve hizmet kalitesini artırmaları gerekmektedir; bunun için de turizm endüstrisinde çalışanların yüksek mesleki ve teknik eğitim almaları önemlidir (Hacıoğlu vd., 2008). Sektörün ihtiyaçlarına cevap verebilecek, gerekli beceriye sahip, nitelikli personeli yetiştirmek mesleki eğitim sisteminin amacını oluşturmaktadır (Yazıcıoğlu & Özata, 2017). Türkiye’de üniversite seviyesinde 1970’lerde başlayan turizm eğitimi, 1990’ların ikinci yarısından itibaren turizmde uzmanlık alanlarına odaklanmıştır. Bu dönemde genel turizm personeli yerine, otel işletmeciliği, seyahat acentacılığı, yiyecek-içecek hizmetleri, rehberlik ve animasyon gibi uzmanlık alanlarını hedefleyen bölümler açılmıştır (Çolakoğlu vd., 2010).

Turist rehberliği eğitimi, teorik bilgi yanında pratik deneyimi de kapsar ve pratik deneyimler genellikle stajlarla sağlanır. Ancak Türkiye’deki üniversitelerin farklı politikaları ve stratejileri nedeniyle bu staj uygulamaları da çeşitlilik gösterir. Bu durum, mezun olan turist rehberlerinin sektöre girdiklerinde farklı deneyimlerle karşılaşmasına yol açabilir (Çokal vd., 2019). 6326 sayılı Turist Rehberliği Meslek Kanunu’na göre mesleğe kabul şartlarından biri üniversitelerin turist rehberliği bölümlerinin önlisans, lisans veya yüksek lisans programlarından mezun olmak veya Kültür ve Turizm Bakanlığı denetiminde açılan sertifika programını başarıyla tamamlamaktır. Son dönemlerde sertifika programları açılmamakla birlikte, her yıl turist rehberliği programlarından 200-600 arasında öğrenci mezun olmaktadır (Temizkan & Timur, 2020). Yükseköğretim Kurulu (2024) verilerine göre önlisans düzeyinde rehberlik eğitimi 19 devlet üniversitesi ve 9 vakıf üniversitesi tarafından verilmektedir. Lisans düzeyinde ise 35 devlet üniversitesi ve 5 vakıf üniversitesinde rehberlik eğitimi verilmektedir. Ayrıca “Seyahat İşletmeciliği ve Turizm rehberliği”, Turizm Rehberliği”, “Turist Rehberliği”, “Ekoturizm Rehberliği”, “İnanç Turizmi Rehberliği”, “Rekreasyon ve Turist Rehberliği gibi farklı program adları altında 29 tezli/tezsiz yüksek lisans ve 3 doktora programı bulunmaktadır. Türkiye’de üniversite seviyesinde turist rehberliği eğitimi farklı eğitim düzeylerinde ve farklı programlar adı altında verilmektedir. Bu farklılık üniversitelerin staj uygulamalarına da yansımaktadır. Üniversitelerin staj yönergelerinde staj süreleri 30 ile 92 gün

arasında değişmekle birlikte, çoğunlukla 60 günlük zorunlu stajların olduğu dikkat çekmektedir. Programlar arasında staj süresinde farklılıklar olduğu gibi, staj yapılabilecek yerler ve staj uygulamalarına ilişkin farklılıklar da dikkat çekicidir. Üniversitelerin staj yönergelerine göre A ve B grubu seyahat acentaları, ulusal ve uluslararası havayolu işletmeleri, müze ve ören yerleri, turizm işletme belgeli beş yıldızlı oteller, yat-marina işletmeleri öğrencilerin staj yapabileceği yerler arasında ilk sıralarda yer almaktadır. Üniversitelerde yaz stajı, dönem stajı ve isteğe bağlı staj olmak üzere staj uygulamalarına ilişkin farklılıklar da bulunmaktadır. Bir diğer farklılık ise staj muafiyetlerine ilişkindir. Sınırlı sayıda üniversitede uygulama gezisine katılmış olanlar veya ruhsatname sahibi olanlar için stajdan muafiyet söz konusudur.

Üniversitelerin staj uygulamalarına ilişkin farklılıklar öğrencilerin staj deneyimini şekillendirebilmektedir. Bu farklılıklar, sektöre giren öğrenciler için dezavantaj yaratmaktadır. Farklı eğitim ve uygulamalar görmüş olsalar da aynı sektörde çalışan turist rehberlerinin deneyimleri bu yüzden çeşitlilik göstermektedir. Bu durum, öğrencilerin staj performansını, algılarını, değerlendirmelerini, kariyer niyetlerini ve gelecekte turist rehberliği hizmetlerinin kalitesini etkileyebilir (Çokal vd., 2019). Literatürde turist rehberliği stajlarına ilişkin çalışmalar mevcuttur. Pelit ve diğerleri (2019) tarafından yapılan çalışmada stajlar ile öğrencilerin sektöre ilişkin bilgi ve deneyimlerinin arttığı, yasaların çalışma yaşamına entegre edilmiş olması, stajın iletişim becerileri, sorun çözme kabiliyetleri ve kişisel özgüvene katkı sağlaması gibi hususlarda olumlu katkılarının olduğu tespit edilmiştir. Çokal ve diğerleri (2019), lisans düzeyindeki turizm rehberliği bölümlerinin staj yönergelerinin mesleğe uyumunu inceldikleri çalışmada isteğe bağlı stajların yaygınlaştırılması, uygulamalara ağırlık verilmesi, rehberlik bölümlerine özgü staj yönergelerinin geliştirilmesi, TUREB, TÜRSAB, Kültür ve Turizm Bakanlığı ile YÖK'ün ortak çalışmalar yürütmesi ve öğrencilerin apranti olarak staj yapabilmelerinin yasal dayanağa kavuşmasının önemini vurgulamaktadır. Pelit ve diğerleri (2023), rehberin yanında işi öğrenememe, staj sürelerinin ve staj yerlerinin farklılığı, ücret yetersizliği, denetim eksikliği gibi sorunlardan bahsetmektedir.

2. Yöntem

Bu araştırmanın temel amacı, turizm rehberliği öğrencilerinin staj uygulamalarına ilişkin deneyimlerini, görüşlerini ve değerlendirmelerini analiz etmektir. Araştırma, turizm rehberliği eğitimi alan öğrencilerin staj süreçleriyle ilgili yaşadıkları deneyimleri ve staj uygulamalarının mesleki gelişimlerine katkısını incelemektedir. Staj, öğrencilerin teorik bilgilerini uygulamaya dökme ve profesyonel becerilerini geliştirme fırsatı sunduğundan, bu süreçte karşılaştıkları zorluklar ve elde ettikleri kazanımların belirlenmesi önem taşımaktadır. Bu çalışmada nitel veri toplama yöntemi tercih edilmiş olup, veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Nitel araştırmalardaki veri toplama ve analiz süreçleri, günlük davranışların ve eylemlerin derin anlamlarını geniş bir perspektiften inceleyen araçlar olarak tanımlanabilir (Seggie & Bayyurt, 2015). Görüşme, bireylerin çeşitli konulardaki bilgi, tutum ve davranışları ile bunların olası nedenlerinin öğrenilmesinde en kısa yol olarak kullanılagelmiştir (Yazıcıoğlu & Erdoğan, 2014).

Araştırma kapsamında, staj veya işletmede mesleki eğitim uygulamalarını tamamlamış toplam 14 öğrenci ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar arasında 5'i erkek ve 9'u kadın olmak üzere çeşitlilik sağlanmıştır. Araştırma sürecine katılan öğrencilerden 8'i 60 günlük yaz stajını, 6'sı ise hem yaz stajını hem de sekizinci yarıyıldaki 14 haftalık dönem stajını (İşletmede Mesleki Eğitim) tamamlamıştır. Öğrencilerin tamamı stajlarını A grubu bir seyahat acentasında gerçekleştirmiştir. Bu durum, araştırmanın bağlamını oluşturan ortak deneyimlerin belirlenmesine olanak tanımaktadır.

Görüşme süreci, 1-7 Mart 2024 tarihleri arasında gerçekleştirilmiş olup, katılımcılara yarı yapılandırılmış bir soru formu ile ulaşılmıştır. Soru formu, Eker ve diğerleri (2015) tarafından hazırlanan bir çalışmaya dayanmaktadır. Görüşmeler, ses kayıt cihazı ile kaydedilmiş ve ardından yazılı metin haline getirilmiştir. Katılımcılara, görüşmelerin gizliliği ve sağlanan bilgilerin yalnızca araştırma amacıyla kullanılacağı konularında bilgi verilmiştir. Katılımcıların görüşmeler sırasında kendilerini rahat hissetmeleri sağlanarak, daha samimi ve doğal yanıtlar vermeleri teşvik edilmiştir. Görüşmeler sırasında, katılımcılara staj deneyimleri, mesleki gelişimleri ve karşılaştıkları zorluklar hakkında açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Bu sayede, katılımcıların deneyimlerini derinlemesine keşfetmek amaçlanmıştır.

Araştırma verilerinin değerlendirilmesinde betimsel analiz kullanılmıştır. Betimsel analiz, toplanan verilerin önceden belirlenmiş başlıklar altında sistematik bir şekilde özetlenmesi ve açıklanmasını içerir (Altunışık vd., 2010). Bu tür analizlerde, hedef okuyucuya düzenlenmiş ve yorumlanmış bulgular sunmaktır. Bu nedenle, elde edilen veriler öncelikle sistemli ve anlaşılır bir şekilde tanımlanır (Yıldırım & Şimşek, 2013).

3. Bulgular

Bu çalışmada öğrenci mülakatları ile elde edilen birincil verilerin analizinde betimsel analiz kullanılmıştır. Bu kapsamda çalışmada öğrencilerin staj sürecine ilişkin değerlendirmeleri staj öncesi, staj süreci, staj sonrası ve genel değerlendirmeler olmak üzere dört başlık altında kategorilendirilmiştir.

3.1. Staj Öncesi Değerlendirmeler

Araştırmanın veri toplama sürecinin ilk aşamasında öğrencilerin staj öncesi değerlendirmeleri incelenmiştir. Buna göre staj yeri bulmak, öğrencilerin staj öncesinde yaşadıkları en temel zorluktur. Bu durumun oluşmasına zemin hazırlayan bazı etkenler bulunmaktadır. Bu etkenlerin başında acentaların stajyer kabul etmemesi yer almaktadır. Özellikle yerel acentaların fazla çalışmanı olmaması ve dolayısıyla fazla stajyere ihtiyaç duymaması staj yeri bulma sorunu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca öğrenciler konaklama sorunu nedeniyle ikamet edilen ya da barınma imkânı olan yerler dışında staj yapamamakta, dolayısıyla istedikleri destinasyonlarda staj yapma fırsatı bulamamaktadır. Bazı öğrenciler staj yerinin okul tarafından ayarlanması gerektiğini belirtmiş olsa da, çoğunluk staj yerini her öğrencinin kendi çabasıyla bulmasının daha uygun olduğunu düşünmektedir. Her ne kadar üniversitenin staj yerini ayarlaması staj yeri bulma, naylon staj yapmanın önüne geçme gibi birtakım avantajlar barındırıyor olsa da farklı alanlarda çalışmak isteyen öğrencilerin bireysel tercihlerini kısıtlayacaktır. Bu nedenle üniversitenin öğrenciler için staj yeri bulmaktan ziyade, sürekli denetim ve iş birliği mekanizmaları ile varlığını hissettirmesinin daha önemli olduğu düşünülmektedir. Öte yandan üniversitelerde düzenlenen kariyer etkinlikleri, toplantı ve seminerler öğrencilerin staj yeri ve iş imkânı bulması noktasında kayda değer katkılar sağlamaktadır. Özellikle kariyer etkinliklerinde daha fazla seyahat işletmesinin katılımı, farklı eğitim kademelerinde ve farklı isimler altında rehberlik eğitimi alan tüm öğrenciler için önem arz etmektedir. Turizm rehberliği öğrencilerinin staj yapma alanının kısıtlı olması öğrencilerde stres yaratan bir unsur olduğu değerlendirilmektedir. Öğrencilerin staj yapabilecekleri yerler arasında konaklama işletmelerinin bulunmasının çeşitli iş fırsatları yaratacağı düşünülse de çoğu kişi acenta stajlarının büyük bir öneme sahip olduğunu belirtmiştir. Daha da özelden, turlara çıkabilecekleri staj imkânlarının olmasının oldukça önemli olduğunu ifade etmişlerdir.

Öğrenciler, staj öncesi evrak hazırlama ve teslim etme süreçlerine ilişkin değerlendirmelerde de bulunmuştur. Buna göre her ne kadar bölüm ve fakülte web sayfalarında bilgilendirmeler yer alıyor olsa da ilgili evrakların açıklaması ve kolayca tedarik edilmesi hususunda sorunlar yaşanmaktadır. Staj öncesi öğretim üyelerince yapılan toplantılar ve bilgilendirmeler evrak sürecinin işleyişini kolaylaştırmaktadır. Bu konu ile ilgili olarak üniversitenin ve öğretim üyelerinin destekleri oldukça önemlidir.

3.2. Staj Süreci Değerlendirmeler

Staj esnasına ilişkin değerlendirmeler arasında en dikkat çekici konular çalışma koşullarıyla ilişkilidir. Buna göre staj öncesi belirtilen çalışma şartlarına uyulmaması öğrenciler açısından sorun teşkil etmektedir. Her ne kadar öğrencilere staj öncesi görüşmelerde tura çıkacakları vaat edilmiş olsa da çoğu öğrenci tüm staj sürecinde bir kez dahi tura katılmadan stajını tamamladığını ifade etmiştir. Öğrencilerin bir kısmı işe alım, iş yükü ve çalışma şartları açısından cinsiyet ayrımcılığı yapıldığını düşündüklerini beyan etmiştir. Bu konuda görüş beyan eden öğrenciler erkeklerin daha ağır koşullarda çalıştığını ileri sürmüştür. Ayrıca apranti olarak turlara katılabilme noktasında cinsiyetin çok belirleyici olduğu ifade edilmiştir. Nitekim çoğu turda rehber ve stajyere ayrı odalar tahsis edilememekte, bu durum konaklama sorunu oluşturmakta, dolayısıyla stajyerin konaklamalı turlara katılmasında cinsiyet belirleyici bir rol oynamaktadır.

Staj öncesinde vaat edilen çalışma koşullarına uyulmaması öğrenciler için sorun teşkil etmektedir. Bu hususta iki temel sorun öne çıkmaktadır: Çalışma saatleri ve ücretler. Öğrenciler staj öncesi görüşmelerinde yasal süre ve yasal ücretler karşılığında anlaşmaya varmış olsalar da staj esnasında daha fazla çalışma saatleri ve daha az ücret ile karşılaşmaktadır. Günlük çalışma saatlerinin çok uzun olması (günde yaklaşık 12 saat) staj esnasında öğrencileri zor durumda bırakmaktadır. Ayrıca işletmelerin stajyere ödemekle yükümlü oldukları yasal ücretin ödemesinin yapılmaması öğrencilerin maddi zorluk yaşamasına neden olmaktadır. Bunlar ve benzeri sorunlar yaşayan öğrenciler, konu ile ilgili itirazda bulduklarında ise staj belgelerinin imzalanmaması ile tehdit edildiklerini ifade etmektedir. Yasal çalışma ve ücret koşullarına uyulmaması ya da ağır çalışma koşulları olması durumunda üniversitenin öğrencilerin yanında varlığını hissettirmesinin önemine de vurgu yapmaktadır.

3.3. Staj Sonrası Değerlendirmeler

Staj sonrası öğrenci değerlendirmeleri incelendiğinde en çok karşılaşılan sorun staj süresinin bitmesine rağmen öğrencinin kendi isteği ve talebi olmamasına rağmen stajın sonlandırılmamasıdır. İşletmeler stajyeri bir çalışan olarak değerlendirmekte ve yoğun olan yaz sezonlarında bir çalışandan olmak istememektedir. Bu nedenle stajyerlerin staj süreleri dolmasına rağmen sezon sonuna kadar çalışmalarını istenmektedir. Ancak bu isteklerini yerine getirmek isterken kimi zaman stajyerlerin içinde buldukları durum göz ardı edilmekte, onlar için uygun çalışma ortamları sağlanmamakta ve çalışma saatleri, izin ve ücret hakları yerine getirilmemektedir. Çalışmaya devam etmek istemeyen stajyerler, staj belgeleri imzalanmayarak çalışmaya mecbur bırakıldıklarını ifade etmiştir.

Staj sonrasına ilişkin yapılan olumlu değerlendirmeler ise iş fırsatlarına yöneliktir. Yapılan mülakatlarda öğrenciler staj sonrası tam ve kısmi zamanlı iş teklifleri aldıklarını belirtmiştir. Bu vesile ile staj ve mesleki eğitim süreçlerinin öğrenciler için iş olanakları oluşturduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Öğrenciler, bu deneyimleri sayesinde henüz mezun olmadan, eğitimleri devam ederken kısa süreli çalışmalar ile hem ekonomilerine katkı sağlayabilmekte hem de yeni deneyimler elde edebilmektedir. Öğrenciler özellikle hafta sonlarını apranti olarak değerlendirebilmekte, böylelikle profesyonel bir rehberden işin inceliklerini öğrenme fırsatı yakalamaktadır.

3.4. Genel Değerlendirmeler

Mülakatlarda öğrencilerin staj süreçleri hakkında genel değerlendirmelerine yer verilmiştir. Buna göre en olumsuz değerlendirme, yukarıda da değinildiği üzere staj yeri bulmada yaşanan zorluklardır. Yukarıda bahsedilen zorluklara ek olarak öğrenci görüşleri arasında, staj yeri arama süreçlerinde kendilerine “naylon staj” teklifinde bulunan işletmelerin olduğu görüşü yer almaktadır.

Öğrenciler staj yeri ile ilgili olarak turizm rehberliği bölümlerinde stajların profesyonel bir rehberin yanında, bizzat turlara katılım ile yapılmasının önemine özellikle vurgu yapmaktadır. Böylece stajyer rehberler işin zorluğunu, sorumluluğunu, uygulanışını kısaca her detayını öğrenebileceği görüşünde hemfikirdirler. Ayrıca bir saha tecrübesinin çok önemli olduğuna, henüz mezun olmadan işi bilen insanlar ile birlikte bölgeleri gezmenin, anlatımlarını nasıl yaptıklarını görmenin, zamanı nasıl kullandıklarını ya da kriz anlarında ne gibi yollar izlediklerini öğrenmenin çok önemli bir avantaj olduğunu vurgulamaktadır. Özellikle turlara katılarak yapılan stajlar, öğrencilerin çalışma şartlarını tanımasını, tur yönetimi becerisi kazanmasını, çözüm odaklı düşünme yeteneğini geliştirmesini ve liderlik özelliklerini edinmesini sağlamaktadır.

Yapılan mülakatlarda öğrenciler acentada staj yapmanın da avantajlarına değinerek, özellikle acentada işlerin işleyişi, turların hazırlanması, programların takip edilmesi, iletişim becerileri, müşteri ilişkileri yönetimi gibi becerilerini geliştirdiğini ifade etmiştir. Ayrıca acentalarda yapılan stajlar sayesinde mesleki tecrübe kazandıklarını belirtmektedirler.

Öğrenciler genel olarak stajların iş sahasını yakından tanıma ve işi yakından öğrenme konusunda bir fırsat olduğunu düşünmektedir. Stajların mesleki işleyişin nasıl olduğunu yaparak öğrenme fırsatı sağladığı, analitik düşünme, problem çözme ve iletişim becerileri geliştirdiği düşünülmektedir. Ayrıca staj sürecinde birçok kişi ve kurum ile iletişim sağlayarak sosyal sermayelerini geliştirdikleri ifade edilmiştir.

Yapılan genel değerlendirmelere göre, stajların mezun olmadan mesleği tanıma fırsatı sunmasının oldukça önemli olduğu dikkat çekmektedir. Öğrenciler, mezun olmadan önce mesleğe alışmaları, mesleğe uyum sağlayıp sağlayamayacaklarını deneyimlemeleri, mesleğin avantaj ve dezavantajlarını öğrenmeleri ve mezun olduktan sonra bu işi yapıp yapmayacaklarına karar verebilmeleri açısından stajların oldukça önemli olduğunu belirtmektedir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu çalışmanın temel amacı lisans düzeyinde rehberlik eğitimi alan öğrencilerin staj uygulamalarına ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesidir. Bu kapsamda çalışmada Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Turizm Rehberliği bölümü öğrencilerinin yapmış oldukları staj ve işletmede mesleki eğitim ile ilgili olumlu ve olumsuz değerlendirmeler üzerinde durulmuş, bu vesile ile turist rehberliği eğitiminin bir parçası haline gelen stajlar ile ilgili öneriler sunulmuştur.

Öğrencilerin staj öncesinde karşılaştıkları en büyük sorunun staj yeri bulmak olduğu söylenebilir. Öğrenciler, üniversitenin staj yönergesine uygun olarak ve kendi mesleki gelişimlerini ön planda tutarak staj yapmak istedikleri öncelikli alan uluslararası seyahat işletmeleridir. Bu işletmelerde özellikle operasyon departmanında ve operasyonun gerçekleşmesi aşamasında apranti olarak stajlarını gerçekleştirmek isteyen öğrenciler, kendileri için böyle bir fırsatın olmaması ya da çok az olmasından yakınmaktadır. Gelecekte rehberlik mesleğini icra etmek isteyen ve rehber adayları olarak nitelendirilen bölüm öğrencilerinin, mesleğin inceliklerini öğrenebilecekleri turlara katılım imkânı ne yazık ki her stajyer için her zaman mümkün olmamaktadır. Bu durumun temel nedenleri arasında, işletmenin tur organizasyonlarının sıklığı ve bütçeleri yer almaktadır. Bu durumda

stajyerler acentanın diğer departmanlarına yönlendirilmekte ve mesleki gelişimlerini acentacılık faaliyetleri ile desteklemektedir. Nitekim turist Pelit ve diğerleri (2019), turist rehberliği mesleğinin gruba hitap edebilme, mikrofonla konuşabilme ve sunum yapabilme, gezilecek yerler hakkında detaylı bilgiler verebilmeyi gerektiren bir meslek olmasına vurgu yaparak uygulama yapılması, mümkünse acentada çalışılması ve turist rehberi ile beraber tura çıkılması gerekliliğinden bahsetmektedir. Üniversiteler, seyahat acentaları ile iş birlikleri geliştirerek rehber adaylarına sektörel deneyim kazandıran atölye çalışmaları, mentorluk programları ve ortak projeler sunmalıdır. Bu tür iş birlikleri, öğrencilerin mesleki yeterliliklerini artırarak kariyer fırsatlarını genişletmelerine olanak tanıyacaktır.

Her üniversitede staj işlemleri için bir süreç yürütülmekte olup, bu süreçte öğrenci ve işletmelerden belirli evrakları hazırlamaları ve takip etmeleri beklenmektedir. Her ne kadar birçok üniversitede söz konusu işlemlerin kolay yürütülebilmesini sağlayan pratik uygulama rehberleri ya da iş takip çizelgeleri olsa da, bu süreç kimi öğrenciler için karmaşık olarak nitelendirilmektedir. Staj işlemleri sürecinin daha etkili yönetilebilmesi için üniversiteler, öğrencilere ve işletmelere yönelik daha kapsamlı rehberlik hizmetleri sunmalıdır. Ayrıca, staj sürecini kolaylaştıracak dijital platformlar geliştirilerek, gerekli belgelerin ve adımların takip edilmesi daha sade ve anlaşılır bir hale getirilebilir.

Öğrenciler sorunlarla en çok staj esnasında karşılaşmaktadır. Bu sorunların başında çalışma saatleri gelmektedir. Her ne kadar üniversite yönergelerinde staj süreleri haftanın 6 günü ve günde 8 saat olarak belirtiliyor olsa da bu zaman dilimlerine uyulmaması en çok şikâyet edilen konu olmuştur. Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi özelinde öğrenciler 60 iş günü yaz stajını ve 8. Yarıyıldan itibaren 14 haftalık işletmede mesleki eğitim uygulamasını tamamlamakla yükümlüdür. Turizmin yoğun sezonu olarak nitelendirilen yaz dönemi işletmelerin iş görene en çok ihtiyaç duydukları dönemlerdir. İşletmelerin fazla mesai beklentisi içerisinde olmaları, öğrenciler açısından sorun teşkil etmektedir. Nitekim öğrenciler, fazla mesailerinin karşılığını izin ya da ücret olarak alamadıklarını, ayrıca haftada 6 gün çalıştıkları halde hakları olan bir gün izni bile kullanamadıklarını belirterek bu durumdan yakınmaktadır. İşletmelerin ödemeleri gereken ücretler ise en çok sorun teşkil eden bir diğer konu olmuştur. Kimi işletmelerin ödemekle yükümlü oldukları asgari oranın ödemesini de gerçekleştirmemesi stajyerler için durumu daha da zorlaştırmaktadır. Bu durum kurumsallaşmanın önemini bir kez daha gözler önüne sermektedir. Stajyer öğrenciler sahip oldukları haklar ile ilgili işletme yetkilileri ile iletişime geçtiklerinde de çeşitli sorunlar ile karşılaştıklarını ifade etmektedir. Öğrenciler kimi zaman staj dosyalarını imzalamamakla tehdit edildiklerini ifade etmiştir. Bu gibi olumsuzluklar, stajda yaşadıkları deneyimler ile geleceklerini planlayan öğrenciler açısından mesleğe devam etme konusunda caydırıcı olabilmektedir. Nitekim olumsuz staj deneyiminin kariyer kararından vazgeçmeye yol açtığı sonucuna ulaşan çalışmalar (Richardson, 2008; Koç et al., 2014) bulunmaktadır.

Staj sonrası, öğrencilerin en az sorun ile karşılaştıkları süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğrencilerin bu süreçte karşılaştıkları iki temel sorun bulunmaktadır. Bunlardan biri işletme yöneticilerin staj sürelerini uzatmalarını zorunlu tutmalarıdır. Diğer ise staj öncesinde olduğu gibi gerekli evrakların düzenlenmesi ve teslim edilmesinden kaynaklı sorunlardır. Staj sonrası süreçte öğrencilerin karşılaştıkları sorunların azaltılması için işletme yöneticileri, staj sürelerini uzatmaya yönelik esnek bir yaklaşım benimsemelidir. Ayrıca, üniversiteler, staj öncesinde olduğu gibi gerekli belgelerin düzenlenmesi ve teslimatında yaşanan sorunları önlemek amacıyla bilgilendirici seminerler düzenleyerek öğrencilerin bu süreçte daha az zorluk yaşamalarını sağlayabilir.

Öğrencilerin stajlara ilişkin pek çok olumlu değerlendirmeleri bulunmaktadır. Mesleği yakından tanıma, işi yaparak öğrenme, teorideki bilgileri uygulamada pekiştirme, yeni arkadaşlar edinme, iş hayatına adım atma, sektörü anlama, gelecekte karşılaşılabilecekleri deneyimleyerek öğrenme ve bu vesileyle kariyer beklentilerini yeniden şekillendirme, öğrencilerin en çok değindikleri konular arasında yer almaktadır.

Genel olarak stajlarını verimli olarak gerçekleştirdiklerini ifade eden öğrencilerin en çok vurguladıkları husus, turlara çıkma deneyimi yaşamak istemeleridir. Rehberlik mesleği, doğası gereği destinasyonda icra edilen ve ancak destinasyonu deneyimleyerek tecrübe kazanılabilecek bir meslektir. Bu tecrübenin sağlanacağı en elverişli ortamlar ise gezilerdir. 6326 sayılı kanuna göre, rehber adayları ruhsatnamelerini alabilmek için en az bir bölgeye yönelik uygulama gezilerini tamamlamak zorundadır. Adaylar, uygulama gezilerinde öğrenci, turist ve rehber rollerini deneyimleyerek teorik bilgilerini pratiğe dönüştürme şansı bulurlar. Bununla birlikte, sektöre adım atmak isteyen öğrenciler, deneyimli bir profesyonel rehberle "apranti turu" olarak adlandırılan ve staj olarak da değerlendirilen bir tura katılır ve daha sonra bir turist kafilesinin başına geçerek tura yönetebilirler (Ön Esen & Gülmez, 2017). Öte yandan okullar, imkânlar doğrultusunda öğrenciler için eğitim gezileri düzenleyerek öğrencilerin mesleki deneyimlerine katkı sağlamayı hedeflemektedir. Çokal ve diğerleri (2019) tarafından yapılan araştırmada, turizm rehberliği mesleğinin gereksinimlerini kapsayan zorunlu uygulamaların eksik olduğu, staj yerlerinde belirli farklılıklar olsa da, bu farklılıkların mesleğe yönelik pratik yapma zorunluluğunu içermediği belirtilmektedir. Öğrencilerin tura çıkma fırsatlarını artırabilmek adına sektör-üniversite iş birliği ve protokolleri önem arz etmektedir. Öte yandan birlik ve kuruluşlar ile yapılacak iş birliği kısa zamanlı çalışma olanakları da sağlayabilmektedir. Son olarak uygulama gezilerinde tamamlanan bölgeler ve üniversitelerin staj süresi göz önünde bulundurularak sunulacak olan muafiyet olanakları, gelecekte bu mesleği yapacak adaylar için teşvik edici nitelikte olacağı söylenebilir.

Staj sürecinin etkinliği ve verimliliği, öğrencilerin turizm endüstrisi ile bütünleşmesi doğrudan etkileyen önemli bir faktördür. Öğrencilerin staj dönemlerinde kazandıkları pratik bilgiler ve tecrübeler, mezuniyet sonrası iş hayatında karşılaşılabilecek durumlara hazırlıklı olmalarını sağlamaktadır. Staj programlarının tamamlanmasının ardından öğrencilerin staja ilişkin olumlu ve olumsuz değerlendirmelerinin incelenmesi ile üniversitelerin staj uygulamaları geliştirilebilir ve öğrencilerin stajlarda karşılaştıkları zorlukları hafifletmeye yönelik tedbirler alınabilir. Böylelikle stajyerlerin daha verimli bir staj süreci geçirmeleri sağlanabilir ve gelecekte sektörün ihtiyacına karşılık verebilecek daha üretken, nitelikli ve hevesli bir iş gücü kazanılabilir.

Kaynakça

- Ahipaşaoğlu, H. S. (2006). *Turizmde rehberlik*. Gazi Kitabevi.
- Akyurt Kurnaz, H. (2021). Tur operasyonu ve elemanları. İçinde Ö. Değirmencioğlu (Ed.). *Örneklerle tur planlaması ve yönetimi* (ss. 37-66). Detay Yayıncılık.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. & Yıldırım, E. (2010). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri* (6. baskı). Sakarya Yayıncılık.
- Barnard, Y. F., Veldhuis, G. J. & van Rooij, J. C. (2001). Evaluation in practice: Identifying factors for improving transfer of training in technical domains. *Studies in Educational Evaluation*, 27(3), 269-290.
- Cojocariu, V. M., Cîrîță-Buzoianu, C. & Mareş, G. (2019). Opportunities and difficulties in conducting internships in higher education from the employers perspective. *Postmodern Openings*, 10(2), 1-27.

- Çokal, Z., Dalkılıç Yılmaz, F. & Büyükkuru, M. (2019). Türkiye’ de lisans düzeyindeki turizm rehberliği bölümlerinin staj yönergelerinin mesleğe uyumunun incelenmesi. *AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 7(20), 202-218.
- Çolakoğlu, O. E., Epik, F. & Efendi, E. (2010). *Tur yönetimi ve turist rehberliği*. Detay Yayıncılık.
- Eker, N. (2023). Turist rehberliği ve disiplinler arasılık. İçinde B. Zengin, ve N. Eker (Ed.), *Turist rehberliği mesleğine disiplinler arası bir yaklaşım* (ss. 1-18). Nobel Bilimsel.
- Eker, N., Işkın, M., Şengel, Ü. & Zengin, B. (2015). Lisans düzeyinde eğitim alan turizm öğrencilerinin staj sorunları üzerine bir araştırma: Sakarya Üniversitesi örneği. *2nd International Congress of Tourism ve Management Researches* (ss. 802-814). Aydın: Sakarya Üniversitesi.
- Farmaki, A. (2018). Tourism and hospitality internships: A prologue to career intentions? *Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education*, 23, 50-58.
- Hacıoğlu, N., Kaşlı, M., Şahin, S. & Tetik, N. (2008). *Türkiye’de turizm eğitimi*. Detay Yayıncılık.
- Hernandez, K. E., Bejarano, S., Reyes, F. J., Chavez, M. & Mata, H. (2014). Experience preferred: Insights from our newest public health professionals on how internships/ practicums promote career development. *Health Promot Pract.*, 15(1), 95-99.
- Koc, E., Yumusak, S., Ulukoy, M., Kilic, R. & Toptas, A. (2014). Are internship programs encouraging or discouraging? - A viewpoint of tourism and hospitality students in Turkey. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education*, 15, 135-142.
- Köroğlu, A. (2019). *Turist rehberlerinin rolleri*. Detay Yayıncılık.
- Köroğlu, Ö. & Gülü Demirbulat, Ö. (2017). Rehberlikte sertifikasyon, kalifikasyon ve uzmanlaşma. İçinde Ö. Güzel, ve İ. Ş. Volkan Altıntaş (Ed.). *Turist rehberliği araştırmaları* (ss. 49-79). Detay Yayıncılık.
- Kroon, N. & Franco, M. (2022). Antecedents, processes and outcomes of an internship program: An employer's perspective. *Journal of Applied Research in Higher Education*, 14(2), 556-574.
- Leclerc, D., ve Martin, J. N. (2004). Tour guide communication competence: French, German and American tourists’ perceptions. *International Journal of Intercultural Relations*, 28(3-4), 181-200.
- Maertz, C. P., Stoeberl, P. A. & Marks, J. (2014). Building successful internships: Lessons from the research for interns, schools, and employers. *Career Dev. Int.*, 19(1), 123-142.
- Mihail, D. M. (2006). Internships at Greek universities: An exploratory study. *Journal of Workplace Learning*, 18(1/2), 28-41.
- Ön Esen, F. & Gülmez, M. (2017). Turizm rehberliği eğitimi ve eğitim modelleri. İçinde F. Ö. Güzel, V. Altıntaş, ve İ. Şahin (Ed.). *Turist rehberliği araştırmaları: Öneriler ve uygulamalar* (ss. 27-48). Detay Yayıncılık.
- Pekin, F. (2011). *Çözüm: Kültür turizmi*. İletişim Yayınları.
- Pelit, E., Çoban, E. & Tomakin, B. N. (2023). Turist rehberliği eğitiminde yaşanan sorunlar üzerine bir değerlendirme. *Turist Rehberliği Dergisi*, 6(1), 52-80.

- Pelit, E., Kabakulak, A. & Zorlu, Ö. (2019). Turist rehberliği öğrencilerinin yaz stajına yönelik değerlendirmeleri: Afyon Kocatepe Üniversitesi örneği. *Innovation and Global Issues Congress V*, (s. 849-862). Ankara.
- Richardson, S. (2008). Undergraduate tourism and hospitality students' attitudes toward a career in the industry: A preliminary investigation. *Journal of Teaching in Travel & Tourism*, 8(1), 23–46.
- Seggie, F. N. & Bayyurt, Y. (2015). *Nitel araştırma yöntem, teknik, analiz ve yaklaşımları*. Anı Yayıncılık.
- Silva, P., Lopes, B., Costa, M., Melo, A. I., Dias, G. P., Brito, E. & Seabra, D. (2016). The million-dollar question: Can internships boost employment? *Studies in Higher Education*, 72(6), 703-721.
- Taylor, M. S. (1988). Effects of college internships on individual participants. *Journal of Applied Psychology*, 73(3), 393-401.
- Temizkan, R. & Timur, B. (2020). Türkiye'deki turist rehberliği eğitim modellerinin karşılaştırmalı bir analizi. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(4), 3550-3569.
- Tsai, C. T., Hsu, H. & Yang, C. C. (2017). Career decision self-efficacy plays a crucial role in hospitality undergraduates' internship efficacy and career preparation. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education*, 21, 61-68.
- Yazıcıoğlu, İ. & Özata, E. (2017). Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümü öğrencilerinin ders programı algılarının akademik başarıları üzerine etkisi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 5(4), 17-32.
- Yazıcıoğlu, Y. & Erdoğan, S. (2014). *SPSS uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri*. Detay Yayıncılık
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (9.baskı). Seçkin Yayınları.
- Yükseköğretim Kurumu (2024). *YÖK Program Atlası*. <https://yokatlas.yok.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 24.04.2024).

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Turist Rehberliği Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir.

ARAŞTIRMACILARIN MAKALEYE KATKI ORANI BEYANI

1. yazar katkı oranı : % 100